

füzetben (1933) fejti ki. Amikor pedig a tüdőbaj ismét leveri lábáról, *A rög alatt* című, megható szociográfiai önvallomásában (1936) számol be a világkörüli útja óta végzett munkájáról, kudarcairól és az „álmok szalmájáról”, melyet nem szűnt meg csépelni. „Lenni kevesek megértettje, többek kovásza, sokak testében tövis” — írja önmagáról. Tordára viszik gyógyulni, kislányát elkülönítik tőle, felesége hol külföldön utazik, hol őt ápolja. Betegségében írta meg utolsó munkáját, a *Zöld árvíz* című regényt (1936) — egy vidéki értelmiségi tragikus küzdelmét az elsodort faluban. 1937. május 22-én halt meg Tordán. Mészkon temették el országos részvétel mellett. Gaál Gábor azt írta róla a Korunkban: „Az emberség, a tisztaság volt példaadó benne.”

Balázs Ferenc elsősorban népnevelő, társadalomszervező, hitújító, XX. századbeli utópista szocialista. A városi ember rajongásával választ ki magának kísérleti telepet, Mészköt, ahol egy önálló kis közösséget akar kiépíteni úgy, amint arra az Egyesült Államokban Owen óta sokan tettek kísérletet. Írói tehetségét ennek a tervének rendeli alá. Szépirodalmi munkásságot tulajdonképpen világkörüli utazása előtt fejtett ki, akkor jelentek meg versei, meséi, akkor szervezte a fiatal írók csoportját és dolgozta ki a romániai magyar irodalom elméletét. Külföldi útja után már az eszme megszállottja, s a szépirodalomhoz csak betegem tér vissza, amikor társadalmi munkát nem végezhet. Írásainak — természetesen — ő maga a hőse, de távol áll tőle minden öndicséret, s gyermeki őszinteséggel ír ködös terveiről, súlyos tévedéseiről. „Én a világot ilyen egyszerűnek látom, de az én lelkiismeretem nem olyan tiszta, mint a Balázs Ferencé” — mondta róla Szabédi László. Ezzel a tiszta lelkiismerettel írta meg azt, ami belőle az irodalom számára kitelt, első személyben, derűs kedéllyel, izes tájszavakkal keverve. Stílusát alárendelte a mondanivalójának, számításba vette, hogy egyszerű embereknek ír, tudott didaktikus és egyszerűsítő lenni. Ezért torzóban maradt irodalmi munkásságának nem az esztetizmus lehet a mértéke, hanem a közösség szolgálatában eltöltött élete, amellyel a legtöbbet tett. Ennek a rövid, apostoli életpályának állított emléket egy mesekönyvével, néhány teológiai munkájával és három élménybeszámolóval, amelyekben az útirajz keveredik a regénnyel és a szociográfiával.

Írásai az Előre, Cimborá, Napkelet, Keleti Újság, Ellenzék, Korunk, Erdélyi Helikon hasábjain és az egyházi sajtóban — Keresztény Magvető, Unitárius Közlöny, Unitárius Szószék, Unitárius Egyház és Kévekötés — jelentek meg.

Önálló munkái:

Mesefolyam (Szatmár, 1922), *Bejárom a kerek világot* (Kolozsvár, 1929), *Kis Hittan* (Torda, 1932), *Aranyosszéki tervek* (Torda, 1933), *Közérthető Evangélium* (Torda, 1935), *A rög alatt* (Torda, 1936), *Zöld árvíz* (Kolozsvár, 1936 és Budapest, 1937). Halála után jelent meg a *Mesék* című, Kuti Ilusnak ajánlott kis könyv (Bukarest, 1973) és a *Bejárom a kerek világot* második kiadása (Bukarest, 1975) e sorok írójának előtanulmányával; mindkettő a Kriterion könyvkiadó gondozásában.

Gyűjteményes munkák:

Verseik, elbeszélések, tanulmányok *Tizenegy fiatal erdélyi írótól* (Kolozsvár, 1923). — *Iffjúsági daloskönyv* (Kolozsvár, 1931. Szent-Iványi Sándorral és Mikó Imrével). — *Erdélyi csillagok*, Arcok Erdély szellemi múltjából (Erdélyi Szépművészeti Céh, 1935).

Allamvizsgadolozatot írt Balázs Ferencről a kolozsvár-napocai Babeş—Bolyai egyetem filológiai karának magyar irodalomtörténeti tanszékén Rezi Irén és Gazda Klára, ez utóbbi a folyóiratokban megjelent írásainak és a róla szóló cikkeknek a könyvészeti anyagát is tartalmazza.

BALÁZS FERENC

A LÉLEK-ISTEN HIVŐJE

A lélek-Isten hívője ránéz a fa virágzó ágára. A szívét melegség önti el: abban a kicsi bimbóban valami megmozdult, meghasadt, az élet kinyílt. Azokat az üde szirmokat ugyanaz a lélek és erő hatja át, ami az embert. Lám a vízre rásütött

a nap, és az atomok távolabb futnak egymástól. Szárnyra kapnak a levegőben, felhővé sűrűsödnek. Akármerre nézek: Istennel találkozom. Az Istent látom a hegyekben, folyókban, fákbán, kövekben, futó állatokban, madarakban, emberekben. Nagy testvéri közelségbe hoz engem az Isten mindennel. Gyönyörűség és boldogság az élet.

Dicsóítem és tisztetem az Istent. Nagy, titokzatos, csodálatos valóság! Érzéseimből talán szavak koszorúját fonom. Belekiáltom a világba: hallják meg a virágok, a kérődöz állatok, az emberek. Mámorossá tesz és áldottá. És én is nyílani akarok, hajtani, virágozni, gyümölcsöt hozni: erre ragad engem a bennem lakozó lélek.

Élnem kell az isteni életet. Engednem kell, hogy sodorjon az engem eltöltő erő rendeltetésem betöltésére.

Istenországa megvalósítása!

Íme, Jézus már másodszor lép be, hogy a magas bölcsességet lehozza az emberek közé. Az Isten lélek, és az ember isteni célja Istenországa megalapítása.[...]

Istenországa az emberek szeretetközössége. Lassan, fokozatosan épül: ahogy a szeretet. Az él benne, aki társát testvérenek érzi, sorsát sorsához köti, érdekeit azonosítja. Be messze van a végső állomás! Hol vagyunk mi attól, hogy az egész emberiség, az egész világ egynek tudja magát? Nemzedékek születnek nemzedékek után, és számukat ezekkel mérik. Így épül, mélyül, nagyobbodik a szeretet országa.

Minden nemzedék, minden ember kovácsoljon egy láncszemet, vessen egy tégelát. Az a mi külön kis életünk célja. Ha azt megteesszük, megtettük azt, amiért letünk. A többi és a minden rendre elkövetkezik. A mi kis életparazsunk akkorra már kihamvad. De ami bennünk örökkévaló: az isteni lélek, az úgysem semmisül meg soha. Kárpótlást a mi tökéletlen életünk tökéletlenségeiért ne várjunk: így halad a mindenség a célja felé. Hatalmas folyam fel-feltarajosodó, le-lesimuló hullámai az egyének. Lesznek, elmúlnak. A folyam folyik tovább: magával viszi azt is, ami volt hullám és az új hullámokat is. [...]

A vallásos érzésnek és lendületnek két sodró ereje van. A lélek-Isten; nem ez a kő, nem az a virág, de a követ is, a virágot is eltölti, élteni. És mivégre? Istenországa megvalósítása a cél. A távoli és végső állapot a tökéletes szeretet. De hány millió év telt el, amíg eddig is eljutottunk, hogy van ember, van emberi külön akarat? A jövő útja is millió éveken keresztül vezethet. Be kicsi ma még a szeretet. Máról holnapra megnövelni, teljessé tenni nem lehet. De ápolni kell ezt a kicsi szeretetet is; hiszen a kicsi fenyőfából sem válnék faóriás, ha föld, eső és napfény nem táplálná megfakadása óta. Istenországa a végső cél, de a mostani nemzedék feladata: Isten faluja, Isten völgye.*

MIKÓ IMRE

BALÁZS FERENC VÉGRENDELETE

A végrendelet eredetije nemrég került elő Amerikából, ahol a Wisconsin állambeli Appletonban Balázs Ferenc özvegye, Christine Frederiksen él, aki másodszor dr. Louis Wise faipari kémikushoz ment férjhez. Érvényessége vitatható, hiszen sem dátum, sem aláírás nincs rajta, bár az érdekeltek a maguk részéről elfogadták. De nem is azért tesszük közzé Balázs Ferencnek ezt az egyik utolsó írását, hogy hagyatéknak kérdését felvessük, hanem mert fényt vet további terveire, és önzetlen társadalomszolgálatához nyújt újabb bizonyítékot.

Leánya, Enikő-Solvejg szintén az Egyesült Államokban él, negyvennégy éves, Joung felcsége, négy gyermekük van, akik közül az egyiket Ferencnek hívják. Enikő újra beiratkozott az egyetemre, és — apja szellemében — ökológiából és környezetvédelemből készít diplomadolgozatot. Balázs Ferenc mészkiói ingóságából csak annyit örökölt, amennyit anyja még 1937-ben, lelkészünk halála után magával tudott vinni.

* A *rög alatt* (1928—1935) c. művéből, 120—121. l.